

DE VROUW HEEFT GEEN EIGEN KAMER

door NANNIE VAN WEHL

Er is een heel bijzonder boek verschenen. In Engeland. Van de beroemde romanschrijfster Virginia Woolf. Het heet: *A Room of One's Own*. „Een eigen kamer”.

Ik heb den roman nog niet gelezen. Maar Augusta de Wit schrijft in de *Nieuwe Rott. Crt.* critieken, die ik geregeld uitspel. Het geluk wilde, dat ze ook *A Room of One's Own* besprak. Zoo als zij dat doet, zóó het essentiele naar voren brengend, zóó spijkers met koppen slaand, als ze gaat citeeren, gaat men, bij tijdsgebrek, denken: Waarom zal ik 't boek nu nog lezen? Nu ken ik het.

Maar als het geluk dan iemand tijd in den schoot werpt, dan komt zulk een boek het eerst aan de beurt.

Bij Augusta de Wit's bespreking voegde zich die van A. G. van K. in het *Critisch Bulletin*. Ook een bespreking van de soort, waar men veel, waar men alles aan heeft, als 't gaat om de ideëen, in een boek vertolkt en niet om de uren geestesgenot, die de lezing verschaffen kan.

Langzamerhand raakte ik geheel vervuld van *A Room of One's Own*.

En daar verscheen het artikel van Cannegieter in *Morfs Magazijn* over Top Naeff en hij kreeg van haar het origineel van haar artikel, dat ze geschreven heeft voor den bundel: *Führende Frauen Europa's*. Drie Nederlandsche vrouwen vertegenwoordigen in dien bundel ~~en land~~, temidden der een-en-veertig ~~Europesche vrouwen~~. Top Naeff ~~en die drie de eenige schrijfster~~. Wat Top Naeff over zichzelf als schrijfster en over andere vrouwen als werksters zegt, sloot precies aan bij al dat, waarover ik was gaan piekeren naar aanleiding van den Engelschen roman.

Virginia Woolf zegt: „Een schrijfster moet geld hebben en een eigen kamer, om schrijfster te kunnen zijn”.

En dan, zegt Augusta de Wit, laat ze in een

van fantasie tintelend historisch overzicht zien, hoe het de ontstentenis van het een of het ander of van beide is, die zoo lang vrouwen heeft belet die toppen te bereiken van de literatuur, waarop zoovele mannen blinken.

Ge denkt wellicht in eerste instantie, als ik, aan al de mannen, die op zolderkamertjes en achter herbergtafels het schoonste van het schoone hebben gewrocht. Maar Woolf gaat dieper. Op slot van zaken gaat het niet om precies de eigen kamer, waarin 't eigen lijf en de eigen geest rustig en onbekormerd arbeiden kunnen. Het gaat om al die prachtgebouwen, toegerust met prachtbibliotheken, gebouwen voor mannen; bekostigd met de fortuinen, geschonken door mannen.

Ook de armste dichter van 't ellendigste zolderkamertje heeft naar de wijze woorden kunnen luisteren, in de schitterende zalen uitgesproken, en heeft in de kostbare boeken kunnen studeeren, die voor hem klaar lagen in de rijke bibliotheken.

„Al dat goud voor mannelijke studenten alleen.”

En nu de vrouwen, dank zij het werk van onvermoeide pioniersters, toch studeeren gaan, nu is alles aan háár universiteit „op een zuinigje”.

Toch erkent Virginia Woolf vooruitgang, grooten vooruitgang. Ze durft zelfs al te roepen naar het einddoel:

„Laat ons allen werken voor den tijd, wanneer de geboren dichteres zal kunnen leven als dichter; dat is de tijd, wanneer vrouwen allen genoeg geld en leefruimte zullen hebben of kunnen verwerven, om de gaven te ontwikkelen, die zij aan de gemeenschap te geven hebben.”

En dan —

Mog er wéér een „De moderne vrouw en haar tekort” geschreven worden? Dan zou het beter heeten: De ultra-moderne vrouw en haar ontbering.

Groot zal de vrouw dan kunnen zijn als dichteres.

Maar zou dan de oude zinspreuk niet meer waar zijn: „Au fond de toute grandeur de femme, il y a un bonheur perdu“?

Virginia Woolf spreekt over vrouwen uit vervlogen tijden, die wellicht den aanleg hadden gehad, groote dichtersessen te worden: „Maar zij hebben dat niet gekund, want ze moesten kinderen ter wereld brengen, zoo vele maar mogelijk, en verzorgen en opvoeden en gelukkig maken.“

Of die vrouwen hierbij verloren hebben? Een vrouw blijft toch een vrouw. Hoe gelukkig, hoe succesvol ze in haar werk is — eens zal ze toch verlangen naar „het kindje, dat inslaapt aan haar borst“. Hoe kon Ada Gerlo uitklagen het verlangen harer „Onafhankelijke vrouw“, wier Herinneringen ze schreef: „O, kinderen te hebben, kleine kinderen, om mee langs de winkels te loopen — 's avonds een jongensstem: Mag ik morgen een schoone blouse aan?“

En Bolland zegt toch dat, wat die allen, die dan ontberen zullen, hem na zullen zuchten: „Het beste, dat er in het leven te beleven valt, is alleen te beleven op den grondslag van een goed huwelijk.“

Dat „beste“ brengt voor de vrouw dan weer mee: kinderen, en de zorg om hen gelukkig te maken. En hoe méér vrouw ze is, hoe beter ze haar taak zal willen verrichten. Dan zal ze er zeker zich niet aan bezondigen, haar kinderen „in 't bad te doen met haar hoed op en luisteren naar hun jonge bekentenissen en bezwaren met haar ééne oor aan de telefoon“, zooals Top Naeff wat weemoedig spotte met vrouwen, „die ze heelemaal niet vertrouwd, omdat ze beweerden, alles tegelijk te kunnen doen“.

En dan zullen altijd de grootste hoogten haar ontzegd blijven, omdat ze vrouw is.

Een kamer voor ons alleen. Die hebben wij vrouwen, als we echte vrouwen zijn, nooit. Getrouwd of ongetrouwd.

Want de zorgen voor het materiele leven zullen altijd en altijd op ons blijven rusten, omdat wij de vrouwen zijn.

De oude moeder zal aan haar dochter, getrouwd of ongetrouwd, vragen, of die nu niet eens een noodhulp voor haar wil zoeken. Of die haar breiwerk, laatste bezigheid van handen, die niet meer kunnen, in orde wil brengen. Of die thee voor haar wil schenken en een warmen doek-voor-in-huis voor haar wil koopen.

De man zal aan zijn vrouw zeggen, dat zijn boordenknoopjes aanvulling behoeven, en zelf zal ze merken, dat hij zijn schoenen scheef heeft geloopt, en dat de plafonds deze schoonmaak gewit moeten worden, en dat er geen inkt meer is voor zijn vulpen.

De moeder kan niet beginnen te schrijven, ook al springt 't haar uit, ook al jaagt de Inspiratie haar voort „als een straffe roede“, of ze moet voor de kinderen hebben gezorgd, dat hun roeikleedij in orde is, want 't weer is koud — en zijn er schriften met kantlijnen genoeg in hun kast? anders loopen ze er op school tegen aan, en nu moet er weer bruinbrood komen en niervet — wittebrood en altijd enkele boter is niet goed — en wat een Fransche stommitheit haalde ze uit. Er haar eens over onderhanden nemen, een rustig oogenblikje afwachten, dat 's ook dienstig voor hèm, bij gelegenheid; hij moet weten, dat hij dáár en dáár niet kan heengaan in zijn golfpak, al is dat ook net pas gestoomd.

De ongetrouwde vrouw, de getrouwde vrouw, de moeder.

Ze kunnen allemaal in haar huis een bepaalde kamer aanwijzen, die ze de hare noemen. Ze kunnen die kamer heelemaal inrichten naar haar smaak, naar haar behoeften, op haar werk. Ze kunnen de kamerdeur op slot doen, de suite- en serredeur op de knip — 't kan heel erg op een eigen kamer lijken, maar het materiele leven rolt om de vier wanden heen voort, en er klinkt eindelijk een zacht klopje en een lieve, wanhopige stem: Maar kind, ik moet zoo noodig eens met je praten over vaders verjaardag, en ik had gedacht, dat nu onder een kopje koffie te doen. En tante Lena ligt in 't ziekenhuis, ik moet er heen, maar ik durf er zoo slecht alleen heen.

Of een bijna kriebelige stem zegt na een beslisten klop: „Mevrouw, mijn dweil is heelemaal aan flarden en de nieuwe liggen bij u in de la”.

Of harde jongensknobbels tikken zeer hoorbaar en een zware jongensstem zegt: „De Prikkel was

ziek en nou heb ik een uur vrij, maar als je me niet bergen kunt, ga ik maar weer — atjuus!”

Het helpt alles niets. De vrouw, de echte vrouw, heeft geen eigen kamer.

Maar — begeert ze die wel?

